ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ КАФЕДР ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

GENDER COMPONENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE DEPARTMENTS OF MILITARY TRAINING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті розглянуто два аспекти гендерної складової частини у навчальному процесі кафедр військової підготовки ЗВО. Першим є навчання за програмою підготовки офіцерів запасу жінок та опанування ними військовими знаннями й практикою. Другим є формування у майбутніх офіцерів запасу гендерної компетентності. Щодо першого аспекту, то основна увага зосереджена на актуальності гендерного питання у Збройних Силах України, аргументації доцільності навчання жінок на кафедрах військової підготовки як напряму впровадження гендерної рівності у сфері оборони, оскільки Україною ратифіковано низку міжнародних документів стосовно забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок. Зазначено, що за умови однакової підготовки й однакового ставлення до жінок та чоловіків жінки так само ефективно виконують свої обов'язки, як чоловіки. З огляду на зміну характеру сучасних бойових дій кількість м'язів не відіграє значущу роль, отже, гендер не має бути основним чинником під час визначення ролей чоловіків та жінок у військових структурах. Наголошено на тому, що під час призову офіцерів запасу з числа випускників військових кафедр українських закладів вищої освіти громадяни чоловічої та жіночої статі залучаються до служби на рівних умовах.

Доведено, що формування у майбутніх офіцерів запасу гендерної компетентності актуалізується перебуванням на службі у Збройних Силах України жінок, тому під час підготовки офіцерів запасу потрібно формувати гендерну компетентність, яка передбачає знання основ нормативно-правового забезпечення щодо основ гендерної політики держави, набуття досвіду гендерної поведінки у сфері гендерних відносин, дотримання норм професійної етики та гендерної толерантності, здатність застосовувати на практиці теоретичні й практичні положення професійної педагогіки та психології. Вимоги часу зумовлюють необхідність введення на кафедрах військової підготовки окремого обов'язкового курсу з гендерної проблематики.

Ключові слова: гендерна складова частина, кафедра військової підготовки, офіцери запасу, гендерна компетентність.

The article considers two aspects of the gender component in the educational process of the departments of military training of the Free Economic Zone. The first is training according to the training program for women's reserve officers and their mastery of military knowledge and practice. The second is the formation of a reserve of gender competence in future officers. Regarding the first aspect, the main focus is on the relevance of the gender issue in the Armed Forces of Ukraine, the rationale for training women in military training as a direction of gender equality in defense, as Ukraine has ratified a number of international instruments to ensure equal rights and opportunities for men and women. It is stated that with the same training and equal treatment of women and men, they perform their duties as effectively as men. Given the changing nature of modern combat, the number of muscles does not play a significant role, and therefore gender should not be a major factor in determining the roles of men and women in the military. During the conscription of reserve officers from among the graduates of military departments of Ukrainian higher educational institutions, male and female citizens may be involved in the service on equal terms.

The formation of a reserve of gender competence in future officers is actualized by the service of women in the Armed Forces of Ukraine. Therefore, in the training of reserve officers it is necessary to form gender competence, which provides knowledge of the basics of legal support for the basics of gender policy, gender experience in gender relations, compliance with professional ethics and gender tolerance, the ability to apply theoretical and practical provisions professional pedagogy and psychology. The demands of the time necessitate the introduction of a separate mandatory course on gender issues in the departments of military training.

Key words: gender component, department of military training, reserve officers, gender competence.

УДК 378.096

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-1.12>

Іноземцев Т.В.,

аспірант кафедри педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Іноземцев А.В.,

доктор філософії,
викладач кафедри військової підготовки
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Гендерна політика – це важливий напрям державної політики України. Питання гендерної рівності та гендерних ролей актуалізувала війна на Сході України, а саме широка участь жінок безпосередньо у бойових діях, у військових, медичних частинах, у волонтерській діяльності.

Сьогодні жінки активно реалізують себе в усіх, без винятку, сферах суспільної діяльності, зокрема у сфері захисту Вітчизни. Розширення прав вій-

ськовослужбовців-жінок на обіймання військових посад відбулося з прийняттям Наказу Міністерства оборони України від 3 червня 2016 року № 292. Для них стали доступними майже 100 військових посад [9, с. 89].

Успішне впровадження й регулювання гендерних відносин передбачає утвердження цінності гендерної рівності у суспільстві. Україною ратифіковано низку міжнародних документів стосовно забезпечення рівних прав і можливостей для

чоловіків і жінок, а саме Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Цілі розвитку тисячоліття ООН. Водночас Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 року № 113-р затверджено впровадження заходів Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, одним із важливих напрямів якого є розширення представництва жінок у секторі безпеки та оборони, силових структурах шляхом впровадження позитивних дій з використанням міжнародного досвіду. Усі ці кроки визначають забезпечення гендерної рівності в Україні як важливої складової частини її подальшого розвитку та як одного з пріоритетів державної політики [24, с. 250].

Американська дослідниця Меді Сігел виокремила три групи чинників, що спричиняють інтеграцію жінок в армію, а саме зміни збройних сил, зміни соціальної структури суспільства та зміни культури. Під змінами у збройних силах дослідниця розуміє зміну концепції національної безпеки, воєнної технології, організаційної структури армії, призначення збройних сил та політики рекрутування військовослужбовців. Зміна соціальної структури суспільства полягає в тому, що протягом останніх десятиліть жінки активно вийшли на ринок праці та в публічну сферу. До культурних факторів М. Сігел відносить зміни культурних цінностей щодо ролі жінки в західних суспільствах та популярність ліберального принципу рівності прав і можливостей [13].

Збільшення кількості жінок-офіцерів, тобто тих, хто проходить службу на керівних посадах, є одним з базових показників планомірного впровадження гендерної політики в діяльність Збройних Сил України [7, с. 181].

Одним із напрямів реалізації гендерної політики в Україні є надання права жінкам здійснювати навчання на кафедрах військової підготовки ЗВО, а після його завершення отримувати офіцерське звання й здійснювати військову кар'єру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень проблеми гендерної політики в Збройних Силах України вважаємо доцільним назвати монографічні, такі як «Гендерна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії та практики» за загальною редакцією О.М. Олійника [7] та «Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика», автором якої є І.О. Грицай [8]. Питанням гендерної політики у Збройних Силах України присвячені наукові пошуки таких учених, як Н.І. Дубчак [11], І.В. Дятлова [12], Л.В. Кривець [15], Р.О. Ткачук [26]. Актуальні питання гендерної політики висвітлено в публікаціях матеріалів конференцій, авторами яких є Н.І. Барановська [2], Н.М. Богданова [3] О.М. Демура [9], Н.В. Малиновська [16], С.П. Сте-

цюк, А.О. Беспалько [24]. Велике значення для дослідження цього питання мають інформаційно-методичні збірники [14; 18].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне дослідженням вищезазначених науковців, маємо констатувати недостатню розробленість окремих актуальних проблем гендерної політики у Збройних Силах України у сучасних умовах, а саме навчання жінок на кафедрах військової підготовки ЗВО та формування гендерної компетентності майбутніх офіцерів запасу.

Мета статті. Отже, метою статті є виявлення аспектів гендерної складової частини у навчальному процесі кафедр військової підготовки ЗВО та їх теоретичне обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Вважається, що чи не вперше у світі жінки стали повноправними у Канаді у 1895 році. Їх приймали на військову службу в мирний час не тільки у структури забезпечення, але й у бойові частини. Прийняття у Канаді у 1985 році Закону про права людини сприяло тому, що жінкам стали доступними 75% військових спеціальностей. Ще однією батьківщиною фемінізованої армії є Велика Британія. У 1653 році там з'явилися перші жіночі військові шпитали, розраховані на 350 поранених, а у 1917–1919 роках у складі Британських Збройних сил були сформовані Жіночі королівські військово-повітряні сили, Королівський допоміжний корпус ВМС і Жіночий легіон секції автотранспорту кількістю 100 тисяч осіб. Нещодавно у світових медіа з'явилась новина, що жінкам у Великобританії дозволять воювати на передовій. Ізраїль також є яскравим прикладом залучення жінок на військову службу. Коли у 1948 році створювалася ця держава, жінки були активно залучені до оборонної діяльності. Окрім того, 26% офіцерів ізраїльської армії складають жінки. Армія оборони Ізраїлю ЦАХАЛ на 35% складається з жінок [13].

Термін «гендер» виник у Великій Британії. У перекладі з англійської мови він означає граматичний рід (чоловічий, жіночий, середній). Надалі це поняття почало означати соціально-статеві характеристики статі, на відміну від власне біологічних (генетико-морфологічних, анатомічних, фізіологічних), зі властивими їй характеристиками способу життя, поведінки, намірів і прагнень тощо. Саме тому ми погоджуємося з думкою дослідників про те, що гендер не тільки стосується чоловіків і жінок як окремих індивідів, але й характеризує відносини між ними як соціально-демографічними групами та гендерні відносини загалом, тобто те, як реалізуються соціальні ролі жінок і чоловіків, дівчат та хлопчиків, як вони соціально вибудовуються [17, с. 229–230].

Поняття «гендерний підхід» вперше було застосовано на IV Конференції ООН зі становища

жінок у Пекіні 1995 року. На ній були прийняті фундаментальні історичні документи, такі як Декларація і Платформа дій, у яких викладена стратегічна програма утвердження гендерної рівності. У документі підкреслюється, що покращення становища жінок не має розглядатися ізольовано як одне з питань, що стосується тільки жінок. Це єдиний спосіб побудови стійкого, справедливого і розвинутого суспільства. Економічною та Соціальною Радою Організації Об'єднаних Націй (ЕКОСОР) у липні 1997 року було визначено концепцію гендерної інтеграції (гендерного підходу) як процес оцінювання наслідків будь-яких запланованих дій з точки зору їх впливу на жінок і чоловіків, зокрема законодавства, стратегій та програм у всіх сферах і на всіх рівнях [3, с. 44].

Водночас слід згадати міжнародні документи, які були ратифіковані Україною і є обов'язковими до виконання в межах її території. Зокрема, стаття 3 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначає, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими та політичними правами. Стаття 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод прямо забороняє дискримінацію за будь-якою ознакою, у тому числі на підставі статі. Профільна конвенція ООН щодо захисту прав жінок, а саме Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, передбачає позитивний обов'язок держави щодо вжиття заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками в усіх галузях, зокрема в політичній, соціальній, економічній і культурній (стаття 3). Аналогічні положення містяться в Конституції України, а саме частина третя статті 24, окрім іншого, покладає на державу обов'язок забезпечити рівність жінки й чоловіка через наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у праці та винагороді за неї [27, с. 53].

У 15-ту річницю дії Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [20] були затверджені Типове положення про відповідальний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [25] та Типове положення про радника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі. З 14 жовтня 2020 року, тобто з дати офіційного оприлюднення документа у 200-му номері «Урядового кур'єра», Постанова, якою було затверджено ці положення, набула чинності.

Сучасний підхід до інтеграції жінок у армію заснований на конструкті, що традиційні чоловічі характеристики у військовому середовищі, які потрібні були упродовж існування людства, наприклад орієнтація на силу, відходять на другий план

у зв'язку з модернізацією зброї та переосмисленням військової стратегії і тактики. Тепер у солдатів починають цінуватися інші якості, такі як здатність швидко орієнтуватися в ситуації, вміння володіти вогнепальною зброєю, самоконтроль, упровадження дистанційного методу управління зброєю, що є гендерно-нейтральними характеристиками.

Констатуємо, що кількість жінок-військовослужбовців у всьому світі зростає. Згідно з даними Організації у справах жінок у Збройних силах країн НАТО, число військовослужбовців-жінок в арміях альянсу за останні 5 років зросло в 10 разів, перевищивши 300 тис. осіб. У Європі та Америці жінки служать майже у всіх родах військ. Вимоги до них такі ж, як до чоловіків. Різняться тільки нормативи з фізичної підготовки [5, с. 288].

Сьогодні у ЗСУ перебувають більше 57 000 жінок, з них більше 31 000 військовослужбовиць (дані станом на кінець 2020 року). Окрім «традиційних звичних для жінок посад» (медичних працівниць, психологинь, діловодок, фінансисток, кухарок), значна частина жінок-військовослужбовиць обіймає посади, які визначають боєздатність ЗСУ, серед яких слід назвати такі, як командирки взводів, загонів, рот, батареї, заступниці командирів батальйонів. Відповідно до набуття досвіду, щорічно збільшується кількість військовослужбовиць на посадах начальниць відділів, відділень, управлінь, заступниць начальників управлінь. До 10 000 жінок уже взяли участь в ООС та мають статус учасника бойових дій, з яких більше 200 нагороджені вищими державними нагородами [18, с. 5].

Серед жінок-військовослужбовців є випускниці кафедр військової підготовки ЗВО. Відповідно до пункту 2 Загальних положень Інструкції про організацію військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу, «військову підготовку за програмою підготовки офіцерів запасу (далі – військова підготовка) на добровільних засадах проходять громадяни, які мають або здобувають ступінь вищої освіти не нижче бакалавра, придатні до військової служби за станом здоров'я та морально-діловими якостями. Жінки залучаються до військової підготовки за військово-обліковими спеціальностями для заміщення військових посад згідно з Наказом Міністра оборони України від 20 червня 2012 року № 412 (зі змінами), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 липня 2012 року за № 1191/21503» [22].

Крім вищезазначених нормативних актів, питання гендерної рівності у Збройних Силах України регулюються також іншими законами та наказами [19; 21; 23].

Як свідчать наукові дослідження гендерного питання у військовій сфері, жінки можуть становити значний резерв для поповнення рядів Збройних Сил. Статистичні дані проведеного соціологіч-

ного опитування у структурних підрозділах видів Збройних Сил України свідчать про те, що найбільша кількість військовослужбовців-жінок проходить службу на посадах військовослужбовців служби за контрактом. При цьому їх психологічні характеристики переважно відповідають вимогам військової служби. За відгуками командирів військових частин і підрозділів, саме військовослужбовці-жінки найбільш ретельно та старанно виконують свої службові обов'язки. Їх присутність значно пом'якшує морально-психологічну атмосферу у військових колективах, змушує командирів і начальників бути більш стриманими та толерантними, а також значно підвищує культуру взаємовідносин між військовослужбовцями в самому колективі. Крім того, частка порушень військової дисципліни жінками є мінімальною [1].

Більшість аргументів проти того, щоб жінки служили в армії, як зазначає Н.І. Дубчак, базується на тому, що вони є фізично слабшими і не діють ефективно у бойовій ситуації, але ця думка є помилковою, оскільки об'єктивні дані різноманітних досліджень стверджують, що ті фізичні досягнення, які були рекордними для чоловіків 10–20 років тому, сьогодні є доступними жінкам, тому за умови однакової підготовки й однакового ставлення до жінок та чоловіків вони так само ефективно виконують свої обов'язки, як і чоловіки. З огляду на зміну характеру сучасних бойових дій кількість м'язів не відіграє значущу роль, отже, гендер не має бути основним чинником під час визначення ролей чоловіків та жінок у військових структурах [11, с. 188].

Навчання жінок на кафедрах військової підготовки ЗВО слід здійснювати з урахуванням різних підходів. Науковець Н.І. Барановська доводить, що особистісний підхід передбачає врахування у професійному вихованні індивідуально-психологічних, фізіологічних, фізичних, соматичних та інших особливостей військовослужбовців-жінок. У своїй гендерно-рольовій поведінці жінка найчастіше дотримується позиції «Я саме така, яка є, подобається це вам чи ні». Отже, у їх професійному вихованні потрібні особливе терпіння, такт та індивідуальний стиль спілкування, що максимально враховує їх індивідуальні особливості, сімейний стан, особистісні проблеми, особливості фізіологічного стану на момент спілкування. Соціальний підхід обумовлений тісним взаємозв'язком процесу військової професіоналізації жінок та соціально-економічних, правових, соціокультурних факторів. Діяльнісний підхід передбачає дослідження особливостей професійного виховання військовослужбовців-жінок під час різних видів військово-професійної діяльності та форм їх особистісної і професійної самореалізації, а також виявлення тих видів діяльності, які забезпечують максимально ефективне формування й

розвиток професійно важливих якостей і психічних властивостей військовослужбовців-жінок, що дають змогу якісно вирішувати завдання службової діяльності [2, с. 36].

Характерними позитивними психологічними особливостями жінок, які необхідно використовувати для підвищення ефективності їх військово-професійної діяльності, є увага, вираженість особистісних оцінок у професійному спілкуванні, довірливість, відхідливість, уміння йти на компроміси, емоційність у спілкуванні, відкритість, здатність інтегрувати в собі кращі риси найближчого оточення (жінки, що багато років живуть у шлюбі, переймають кращі риси чоловічого характеру), уміння швидко адаптуватися до умов військової служби, не губитися у важких життєвих і професійних ситуаціях, зібраність, стійкість, здатність за потреби бути рішучими й безкомпромісними, прагнення до справедливості. Досвід військ свідчить про те, що присутність жінок у військово-соціальному середовищі певною мірою соціокультурно ушляхетнює взаємини у військовому колективі, часто стимулює соціальну та службову активність чоловіків у потрібному напрямі [2, с. 36–37].

Під час призову офіцерів запасу з числа випускників військових кафедр українських вищих навчальних закладів громадяни чоловічої та жіночої статі можуть залучатися до служби на рівних умовах.

Отже, відповідно до наведених вище аргументів, сьогодні в Україні жінки мають доступ до навчання на кафедрах військової підготовки ЗВО на рівних правах із чоловіками згідно з переліком спеціальностей, за якими вони в подальшому можуть проходити військову службу на посадах осіб вищого офіцерського складу. Максимальне кар'єрне зростання, на яке вони можуть розраховувати, – це звання підполковника [16, с. 190].

Інший гендерний аспект навчання на кафедрах військової підготовки – це формування гендерної компетентності майбутніх офіцерів запасу.

Гендерна компетентність військового керівника – це обізнаність у сфері гендерної політики держави та здатність організовувати практичну професійну діяльність із позиції гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків і жінок у Збройних Силах та безпосередньому соціальному оточенні [15, с. 138].

Ми погоджуємося з твердженням науковця М.І. Радзивілової про те, що під гендерною компетентністю майбутніх фахівців слід розуміти освіту, якій притаманні такі характеристики, як динамічність, уявлення щодо ролі чоловіків і жінок у суспільстві, знання про гендерні особливості чоловіків та жінок, уявлення про особливості жіночої та чоловічої індивідуальності. Важливість формування гендерної компетентності полягає в тому, що гендерна політика сучасного суспільства є над-

звичайно актуальною, зокрема, в демократичних державах, що викликано еволюційними змінами у свідомості членів громадянських (демократичних) суспільств. Сформованість відповідного рівня гендерної компетентності майбутніх фахівців будь-якої сфери дає змогу вирішувати проблеми різної складності, зокрема конфлікти, пов'язані з проблемами гендерної соціалізації особистості (формування та саморозвиток особистості) [10, с. 101].

Сучасний військовий керівник має формувати управлінську діяльність на основі принципів відповідальності, професіоналізму, демократизму й толерантності, що певною мірою вимагає від керівника розвитку численних професійних компетентностей. З огляду на актуальність теми в гуманітарному інституті Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського була розроблена модель системи гендерної компетентності військового-професіонала [15, с. 141].

Відповідно до авторської моделі, система гендерної компетентності військового-професіонала включає знання основ нормативно-правового забезпечення щодо основ гендерної політики держави; досвід гендерної поведінки (цивільно-військове співробітництво, міжнародний досвід цивільно-військової взаємодії у сфері гендерних відносин); ціннісно-мотиваційну спрямованість на дотримання норм професійної етики та гендерної толерантності; здатність застосовувати на практиці теоретичні й практичні положення професійної педагогіки та психології; здатність до оцінювання ситуації щодо гендерної рівності у підрозділі; здатність організовувати заходи, спрямовані на підвищення рівня гендерної рівності у підрозділі; здатність до комунікативної взаємодії у питаннях гендерної рівності [15, с. 142–143].

Реалії сьогодення свідчать про те, що переважно в закладах вищої освіти, де готують фахівців із питань безпеки, спеціалізовані курси з гендерної проблематики не викладаються. Це питання лише частково представлено у темах із соціології, правознавства, політології, психології, педагогіки, філософії тощо. З огляду на це вбачаємо доцільним включити гендерну компетентність до переліку обов'язково сформованих компетентностей випускників ВНЗ, зокрема випускників кафедр військової підготовки.

Однак у зв'язку з цим постає питання підготовки науково-педагогічних працівників, які викладатимуть ці дисципліни, необхідності підвищення їх кваліфікації з отриманням відповідних свідоцтв і сертифікатів, що дасть можливість не лише проводити навчання в аудиторії для здобувачів вищої освіти, але й організовувати внутрішньовузівські семінари, тренінги для більш широкого загалу співробітників і керівного складу закладу освіти. При цьому питання розроблення тренінгових програм, пошуку спеціалістів і закладів, де видаватимуть

відповідне свідоцтво про підвищення кваліфікації з гендерних питань, сьогодні також залишається відкритим і потребує вирішення. Труднощі викладання науково-педагогічними працівниками гендерних курсів без відповідної попередньої підготовки й наставництва з боку фахівців можуть бути зумовлені недостатнім рівнем проведення гендерної експертизи навчально-методичних матеріалів, які використовуються в освітньому процесі. Проте використання всіма учасниками освітнього процесу гендерно чутливої мови не фрагментарно, а наскрізно у подальшому дасть можливість мимоволі використовувати її у власному вжитку, що стане практичним свідченням відображеного у повсякденні інтегрування гендерного підходу, зокрема, до системи підготовки вітчизняних фахівців із питань безпеки [28, с. 72].

Нині перші кроки щодо вирішення зазначеної проблематики в Збройних Силах України зроблено. У Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка курсантам, які навчаються за спеціальностями «Психологія» та «Політологія», надається курс лекцій «Гендерні дослідження» (36 годин). В інституті опубліковано низку статей із досліджень проблематики гендерної рівності серед курсантів вищих військових навчальних закладів, таких як «До проблеми індивідуально-психологічних особливостей адаптації курсантів-дівчат до умов навчання у цивільному вищому навчальному закладі» та «Гендерні особливості адаптації курсантів до умов навчання у цивільному вищому навчальному закладі». Підготовлено та видано інформаційно-просвітницький бюлетень «Гендерна складова частина у процесі розвитку Збройних Сил України в контексті загальних гендерних перетворень в Україні та у світі», який розіслано до військових частин [11, с. 190].

Питання гендерної рівності порушують у суспільстві багато правових, організаційних, культурних питань, які сучасні курсанти й курсантки, а в майбутньому військові фахівці мають враховувати у своїй діяльності. Задля вдосконалення їх підготовки проводяться гендерні квести проєкту «Через рівність та порозуміння до захисту та безпеки». Участь у гендерному квесті допомагає майбутнім військовим фахівцям набути необхідних знань [6].

У 2020 році задля формування гендерної компетентності військового керівника Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) створила «Путівник гендерної інтеграції у Збройних Силах України» [18]. Він призначений для вищого керівництва Міністерства оборони України, Збройних Сил України, радників/ць з гендерних питань, командирів/ок, офіцерів/ок усіх ланок управління, керівників/ок та посадових осіб уповноважених підрозділів з гендерних питань Міністерства оборони України та Збройних Сил України в рамках процесу формування гендерної компетентності.

У посібнику представлено основні поняття гендерної концепції, гендерні загрози у збройному конфлікті, законодавчі засади державної гендерної політики. Задля більш ефективного та оптимального набуття гендерно-сенситивних знань та навичок інформація подається в інтерактивному форматі з використанням практичних вправ, проблемних запитань та тестів самоконтролю.

Висновки. Відповідно до сучасних світових тенденцій та міжнародних нормативних актів, які ратифікувала Україна, жінки та чоловіки повинні мати рівні права та умови для отримання військової освіти та побудови військової кар'єри. Гендерна складова частина у навчальному процесі кафедр військової підготовки ЗВО має два аспекти, а саме опанування військовою справою жінками та формування гендерної компетентності майбутніх офіцерів запасу.

Сьогодні жінки вступають навчатися на рівних правах із чоловіками згідно з переліком спеціальностей, за якими вони у подальшому можуть проходити військову службу на посадах осіб вищого офіцерського складу.

Щодо формування гендерної компетентності майбутніх офіцерів запасу, то реалії сьогодення свідчать про те, що спеціальні курси з гендерної проблематики на кафедрах військової підготовки не викладаються. З огляду на це вбачаємо доцільним включення гендерної компетентності до переліку обов'язкових компетентностей офіцера запасу та запровадження на кафедрах військової підготовки ЗВО спецкурсу з гендерної проблематики. Подальші дослідження будуть присвячені методиці формування гендерної компетентності офіцерів запасу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрощук О.Ю., Луцький О.Л. Гендерний аспект у військовій сфері. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_1_20 (дата звернення: 25.02.2021).
2. Барановська Н.І. Військовослужбовці – жінки як об'єкт виховної діяльності у військовій частині. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 квітня 2018 року). Хмельницький : НаДпсу, 2018. С. 36–37.
3. Богданова Н.М. Інтеграція гендерних підходів у систему освіти та підвищення кваліфікації у секторі безпеки та оборони. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 квітня 2018 року). Хмельницький : НаДпсу, 2018. С. 44–47.
4. Вавілова Н.В. Реалізація гендерної політики у Збройних Силах України. *Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Наці-*
- онального університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2016. № 1. С. 140–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpcvsd_2016_1_25 (дата звернення: 26.02.2021).
5. Вихор С.М., Топоренко О.В. Шляхи інтеграції жінки у Збройні Сили України: педагогічний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 16. С. 282–294. URL: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/11/016-36.pdf> (дата звернення: 25.02.2021).
6. Гендерний квест проєкту «Через рівність та порозуміння до захисту та безпеки». URL: <https://www.zvir.zt.ua/home/henderna-polityka/936-gendernij-kvest-proektu-cherez-rivnist-ta-porozuminnya-do-zakhistu-ta-bezpeki> (дата звернення: 24.02.2021).
7. Гендерна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії та практики : монографія / за заг. ред. О.М. Олійника. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 334 с.
8. Грицай І.О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика : монографія. Київ : Хай-Тек Прес, 2018. 560 с.
9. Демура О.М. Жінки у військовому середовищі. Поняття та напрями гендерної політики. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 квітня 2018 року). Хмельницький : НаДпсу, 2018. С. 89–91.
10. Дияк В.В., Тушко К.Ю. Формування гендерної компетентності майбутніх фахівців як наукова проблема. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 квітня 2018 року). Хмельницький : НаДпсу, 2018. С. 101–102.
11. Дубчак Н.І. Жінки у Збройних Силах України: проблеми гендерної політики. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4. С. 187–192.
12. Дятлова І.В. Сучасні реалії гендерної політики у Збройних Силах України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. № 3 (38). С. 131–143.
13. Жінки у збройних силах світу та України: на шляху до інтеграції. URL: <https://povaha.org.ua/zhinky-u-zbrojnyh-sylah-svitu-ta-ukrajiny-na-shlyahu-do-intehratsiji>.
14. Збірник інформаційно-методичних матеріалів «Гендерні питання в секторі безпеки». Женева : Центр ДКЗС, ОБСЄ/БДІПЛ, ООН Жінки (2020) URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/b/468957.pdfX> (дата звернення: 19.02.2021).
15. Кримець Л.В. Гендерна компетентність військового керівника: проблеми формування та досвід АТО. *Військова освіта*. 2016. № 2 (34). С. 138–145.
16. Малиновська Н.В. Сучасна гендерна теорія в освітньому дискурсі підготовки фахівців національної безпеки України. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 квітня 2018 року). Хмельницький : НаДпсу, 2018. С. 189–192.
17. Почечалін І.М., Мірошніченко В.І. Теоретичні засади гендерної освіти. *Реалізація гендерної полі-*

тики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 квітня 2018 року). Хмельницький : НаДпсу, 2018. С. 229–231.

18. Путівник гендерної інтеграції у Збройних Силах України. Формування гендерної компетентності військового професіонала. 2020. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). 226 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/479044.pdf> (дата звернення: 21.02.2021).

19. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях : Закон України від 6 вересня 2018 року № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19> (дата звернення: 02.03.2021).

20. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV / Верховна Рада України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 19.02.2021).

21. Про затвердження змін до Переліку військово-облікових спеціальностей осіб офіцерського складу, Переліку військових посад осіб офіцерського складу, які можуть бути заміщені військовослужбовцями-жінками, Переліку військово-облікових спеціальностей, за якими може бути присвоєно первинне військове звання молодшого лейтенанта запасу : Наказ Міністерства Оборони України від 13 лютого 2019 року № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-19> (дата звернення: 21.04.2020).

22. Про затвердження Інструкції про організацію військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу : Наказ Міноборони України, МОН України від 14 грудня 2015 року

№ 719/1289. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1678-15/page> (дата звернення: 19.02.2021).

23. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів : Наказ Міністерства соціальної політики України від 7 лютого 2020 року № 86 / Верховна Рада України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text> (дата звернення: 19.02.2021).

24. Стецюк С.П., Беспалько А.О. Щодо питання забезпечення гендерної рівності у системі військової освіти (на прикладі прийому до військових ліцеїв). *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 25 квітня 2018 року). Хмельницький : НаДпсу, 2018. С. 250–253.

25. Типове положення про відповідальний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 року № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-п#Text> (дата звернення: 27.02.2021).

26. Ткачук Р.О. Від амазонок давнини до жінок-воїнів сьогодення. *Військо України*. 2014. № 2. С. 12–19.

27. Флурі Ф., Берлінська М., Бадрак В. Жінки у секторі безпеки України: законодавство і сучасні приклади. Київ ; Женева, 2016. 59 с. URL: https://ukrainesecuritysector.com/wp-content/uploads/2017/04/Women_in_the_Ukrainian_Security_Sector_ukr.pdf (дата звернення: 24.02.2021).

28. Шароватова О.С. Особливості інтегрування гендерного підходу до системи підготовки фахівців з питань безпеки. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2020 року. Тернопіль : ТНПУ, 2020. С. 71–72.